

Păstoritul carpatin în Oltenia

ION I. GHELASE

În cadrul cercetărilor științifice privind istoria poporului românesc, evoluția vieții economice, sociale și culturale, frământata sa istorie de veacuri, de o deosebită acuitate și actualitate este și studiul păstoritului. Cercetările științifice au reliefat caracterul istoric al acestei ocupații, subliniindu-se că viața economică a unui popor se impune a fi tratată în complexitatea ei, între ramurile economiei, fiind în o strânsă corelație.

Păstoritul și agricultura au existat într-o strânsă interdependență, iar numeroasele date arheologice confirmă pe deplin acest fenomen istorico-economic. Savantul istoric și arheolog Vasile Pîrvan releva acest fenomen prin descoperirea unei pietre funerare între ruinele cetății „Olmetum“, pe care se vede săpat chipul unui plugar care își ară ogorul cu un plug cu doi boi, iar pe cealaltă parte se află chipul unui cioban cu sarica pe spate și cu plete lungi care filfîie în vînt. Această sculptură antică foarte elocventă ne arată pe deplin cele două elemente străbune : păstorii și agricultorii.

Același fenomen istorico-economic este consemnat documentar tot de savantul istoric și arheolog Vasile Pîrvan în monumentală sa operă „Getica“, fixînd două ocupații : creșterea vitelor și agricultura încă din timpuri preistorice.

Acest fenomen istorico-economic a stîrnit interesul și al istoricilor străini, cum este al istoricului german Fra Wissermann, care, într-o lucrare a sa²⁾, consemnează cum sciții și continuatorii lor, sarmații, așezați în părțile de nord ale Dunării, se ocupau cu păstoritul și cultivarea cerealelor, pe care le furnizau grecilor.

Transilvania este centrul și inima pămîntului românesc, este citadela naturală a țărilor protejate de munte, care permite nu numai pășunatul, ci și agricultura pe numeroasele pante expuse soarelui pînă la o înălțime de 1300 metri.

Bogăția solului transilvănean a asigurat existența dacilor sau geților în toată Transilvania încă din epoca bronzului⁴⁾. Grupați într-un mare număr de triburi, dacii ocupau un vast teritoriu, avînd drept centru Transilvania și munții înconjurători, — fapt caracteristic, numele Carpaților derivă din acel al „Carpilor“, unul din triburile dace

cele mai numeroase și mai puternice stabilite în Moldova și de-a lungul frontierei orientale a Transilvaniei.

Marele număr al dacilor care locuiau în Transilvania este atestat în primul rând de geograful Ptolemeu, care ne dă numele triburilor și repartițiilor geografice. Centrul Transilvaniei era locuit de appuli, al căror nume evocă de îndată importanța localității Appulum, devenită Alba-Iulia. Importanța populației dace rezultă nu numai din numele unor localități menționate de Ptolomeu, ci și din alte surse epigrafice. Multe localități în Transilvania au nume tipice dace, cu terminația „dava“, ca : Pakidava, Dacidava — în nordul Crișanei, Marco-dava — în centrul Transilvaniei, la nord-est de Appulum, Aangidava — în valea Mureșului, aproape de Toplița, Singidava — la nordul Munților Apuseni, Tapae — nu departe de Porțile de Fier, pentru a nu cita decât localitățile dacice mai importante care au interesat la prima vedere pe istorici. Dacii supuși de Traian aveau un grad de dezvoltare remarcabil sub raport economic și din punct de vedere social și politic.

Pentru cunoașterea trecutului poporului român, istoriografia s-a folosit de hărți, începînd cu antichitatea și mergînd pînă în plin veacul al XIX-lea. De mare folos pentru cunoașterea vieții poporului dac, apoi a Daciei Romane a fost celebra hartă a lui Ptolomeu, ale cărei date, sînt necontenit confirmate de descoperirile arheologice ale epocii noastre. Astfel, după apariția monumentalei opere a lui Vasile Pîrvan — „Getica“, din 1927, în care se subliniază importanța datelor hărții lui Ptolomeu, au mai fost confirmate pe cale arheologică dintre numeroasele date indicate de învățătorul geograf al lumii vechi, ca Piroboridava — în Moldova și Cupidava — în Transilvania.

Alături de harta lui Ptolomeu trebuie menționată și „Tabuli Peutengirianis“, care înfățișează întregul imperiu roman cu drumurile și orașele sale.

Atît geții cît și dacii din Transilvania se ocupau cu agricultura și creșterea oilor, animale care le procurau lapte și lînă, materii brute indispensabile pentru hrană și îmbrăcăminte în friguroasa Dacie.

Pe Columna lui Traian din Forum Roma se pot vedea și distinge, pe lîngă fizionomiile popoarelor învinse, și oi cu lînă lungă, fapt ce învederează și creșterea oilor practică de daci. Prin migrațiunea popoarelor, Transilvania a devenit în mod trecător patria multor popoare germane ca : gepizii, vandalii și vizigoții. În secolul al IX-lea au venit în Transilvania maghiarii. După Inonimus, Panonia, pe vremea venirii maghiarilor, era ocupată de păstorii români. Această părere și-a exprimat-o în anul 1237 călugărul Richardo astfel : „tandem veroerunt in terram qua una pasqua Ungaria dicitum tunc vero dicebatur Ro-

manem quam in habitandem prea terris ceturis elegerent sobiecti sibi populis aqua tunc habitant ibidem“. Aceasta înseamnă că „**pastoras Romanorum**“, strămoșii poporului românesc în veacul al IX-lea, înainte de venirea maghiarilor, își păstrau turmele de oi în Panonia. De altfel Panonia se identifica cu „**pastores Romanorum**“.

În secolul al IX-lea, înainte de venirea maghiarilor, Transilvania avea o populație românească.

Învățatul istoriograf român Nicolae Densușianu, autorul uluitoarei opere „**Dacia preistorică**“, adâncită mai târziu de Andriesescu și V. Bîrsan, a dovedit pentru prima oară în literatura istorică autenticitatea preromană a geto-dacilor dincolo de istorie și continuitatea în totul, în trăire, în limbă și în însușiri, a moș-strămoșilor acestora.

Încă din perioada stăpînirii romane se formează în mediul sătesc o cultură populară care îmbină tradiția culturii dacice cu cea romană. Păstrată și transmisă de-a lungul a sute de ani, această cultură populară reprezenta aportul daco-romanilor la crearea culturii populare românești.

În evul mediu, din punct de vedere economic, cele trei țări: Transilvania, Țara Românească și Moldova formau, de fapt, o singură țară. Cea dintâi unire a românilor, remarca Nicolae Iorga, a existat când în capul cărturarilor nu răsărise această idee ce a constatat în unitatea perfectă a vieții economice așternută pe unitatea perfectă a vieții generale. Intercirculația economică a făcut din țările române un singur corp, un singur sistem venos prin care străbătea același sânge. În corespondența adresată conducătorilor orașelor din Transilvania, domnii Țării Românești și Moldovei considerau că în materie negustorească trebuie să fie o singură țară, formulă ce a făcut pe conducătorii politici să aprecieze lucid că nu pot rezista cotropitorilor străini decât unite între ele cele trei țări.

Pe tot cuprinsul patriei noastre, după cum scrie Nicolae Iorga, „**Noi sîntem crescuți din pămînt, țara cuprinde naționalități dar nu sîntem o țară de naționalități, noi sîntem creatorii acestei Români, evoluția poporului român desfășurîndu-se pe teritoriul carpato-dunărean, organismul etnic românesc, unitar indestructibil**“¹. Folclorul nedeilor, de asemenea, constituie o mărturie vie privind continuitatea de limbă și viață traco-geto-dacă. Prima mențiune documentară din anul 1373 consemnează că termenul **nedeie** este un termen românesc, că în munții Maramureșului termenul de „**nedeie**“ se traduce în unguerește „**Sărbătoarea munților**“.

În Carpații Meridionali și Carpații Orientali aceste „**nedei**“ se numeau deopotrivă „**tîrguri**“ între două țări, prin faptul că reuneau locuitorii de pe ambele versante ale munților din Transilvania, Muntenia

și Moldova prilejuind schimbul de produse, de cunoștințe și de petreceri. Farmecul cîntecului popular, al cîntecelor și chiuiturilor ciobanilor care își mîngîiau sufletul în sunetul fluierului și al clopotelor oilor ce-i înconjurau le vedem și la „nedeile mocănești“, manifestări populare ale strămoșilor noștri traco-geto-dacilor, care ne învederează în același timp dăinuirea substanțială lingvistică și etnico-socială, în graiul și alcătuirea poporului român. Aceste „nedei“ au păstrat limba, care, în concepție eminesciană, este păstrătoare și transmițătoare din generație în generație a modului particular unui anumit popor, de a privi și concepe lumea; limba este purătoarea și emblema caracterului unui popor, oglinda structurii sale spirituale; prin limbă se lipesc de suflet preceptele bătrînești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi; limba asigură unitatea națională, și tot limba, a arătat Eminescu, a servit scriitorilor de la 1848 ca să dezvolte o literatură originală pornindu-se de la trecutul istoric și de la creația populară. Materialul folcloric cules de la aceste sărbători pastorale ne demonstrează că aceste cîntece folclorice erau răsunetul trecutului, dar totodată vocea puternică a prezentului, străbătute de o concepție de viață, exprimînd năzuințele poporului, și cum veacuri în șir poporul român, un popor harnic, demn, curajos și înzestrat și-a șoptit amarul în frunza din pădure și-n fluier de cireș, i-a pus durerii picioare și trohei și i-a zis „Doina“, cum consemnează în articolul său Ion Dodu Bălan. La aceste tradiționale serbări, împreună cu povestirile și muzica, doina constituie „arhiva poporului“, cum scria Alecu Russo; doina exprimă lupta pentru echitate socială și națională. Cetatea naturală carpato-balcanică în bazinul de jos al Dunării a dat putința națiunii noastre să-și păstreze patrimoniul lingvistic traco-dacic. Cuceririle romane peste numărul incomparabil mai mare al populației traco-dace față de cea romană n-au făcut altceva decît să prăbușească elementele latine, să le înghită și înlocuiască prin noi formațiuni etnice cu baza traco-geto-dacică, cetatea naturală carpato-balcanică în bazinul fertil al Danubiului formînd nucleul excelent care a contribuit la înmulțirea, perpetuarea neamului traco-dac, cu o limbă traco-dacă.

Consemnările documentare ale istoricilor și geografiilor — L. Fassetheim, Gart Patsch Hecaten, Herodot, Strabon, Caesar, Pinius, Tacitus, Henry Breasty, Vasile Pîrvan, Nicolae Iorga, S. Mehedinți, Gh. Vîlsan, C. Brătescu, C. Daicoviciu, A. Oțetea și alții arată cum, prin rădăcinile lor străvechi traco-dace, înfipte de milenii într-un relief unitar și armonios, păstorii transilvăneni, încă din timpuri străbune s-au răspîndit și s-au așezat pe tot cuprinsul patriei noastre, precum și în Bărăganul de sus, cît și în bălțile și lunca Dunării, „Valea Mostiștei“, a Ialomiței și afluenților acestora, Prahova și a toara, pornind de

la vărsarea Moștiștei în Dunăre, lângă comuna Mănăstire, și lăsându-se lângă comuna Albeni, la ieșirea Cricovului din dealuri.

Păstorii bîrsani au venit și s-au așezat în Cîmpia Bărăganului, ținuturile „Vlăsiei“ și „Moștiștei“, în „Gorj“ și „Vâlcea“, pe cele mai prielnice drumuri care făceau legăturile din munții și țările transcarpatice cu artera vie a Dunării, ca fiind coridorul prin care viața a pulsat din timpuri străvechi, iar Cricovul a avut posibilitatea să se asigure mai ușor decît în ținuturile vecine, locuri expuse și uscate, așezare luminoasă, și totodată lângă apă, drumuri adăpostite în umbra pădurii, limitate de mlaștine periculoase vrăjmașilor. Obștea sătească de agricultori și păstori a fost o etapă prin care au trecut popoarele lumii în evoluția lor.

Astfel, atît pe dealul Călimanului, cît și pe celelalte dealuri situate în vecinătatea lui, a existat o obște sătească daco-romană, fapt atestat de tezaurul de monezi daco-romane, descoperit pe dealul Jardei, în satul Jiblea-Veche. Obștea sătească, cu ocazia destrămării, a primit în stăpînire diferite locuri. Așa au fost: „Căliman“, „Șerban“, „Stoian“ etc. de la care au primit denumirile, locurilor lor și mai tîrziu localitățile: „Călimănești“, „Șerbănești“, „Stoianești“ ș.a. Căliman, făcînd parte din clasa conducătoare a obștei, a primit actualul deal ce-i poartă numele precum și cîmpia situată pe partea dreaptă. Dealul care se numește și „Cîmpia lui Căliman“, cîmpia ce nu este altceva decît actuala Vatră a orașului Călimănești. Localitatea s-a întemeiat pe „cîmpul lui Căliman“, dela care a și primit denumirea prin adăugirea sufixului românesc „ești“, fiind o denumire românească. Localitatea a apărut, deci, în urma descompunerii obștei sătești daco-romane, de pe aceste meleaguri. Localitățile celelalte cu denumirile: Cozia, Căciulata, Păusa etc. sînt românești. Pe locurile din jurul Călimăneștilor a vibrat simțirea românească și au tresărit pașii armatelor românești care au luptat pentru eliberarea națională și socială pe timpul lui Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul și alții.

Cultura materială și spirituală geto-dacă s-a îmbinat cu elementele de progres ale civilizației romane și convețuirea celor două popoare — dacii și romanii, timp de peste un secol și jumătate a dus treptat la formarea poporului român, care sintetizează înaltele virtuți moștenite, inteligența, hărnicia, setea de libertate și de viață mai bună.

Fenomenul „transhumanței“ are cei doi poli caracteristici: muntele și cîmpia, zone specifice de polarizare a elementului autohton românesc, muntele reprezentînd suprafața de adăpost pentru vremuri de restriște, iar cîmpia, aria favorabilă agriculturii în momente de destindere. Aceștia sînt factorii cei mai importanți ce stau la baza continuității etnice și a vieții agricole pastorale a poporului român.

În Transilvania și pe versantele carpatice, după plecarea legiunilor romane, în mileniul întâi, așezările păstorești au servit ca adăposturi daco-romanilor. Prezența românilor este atestată sub conducerea voievodatelor. Prima mențiune istorică a Țării Românești este de la 1222.

Păstorii transilvăneni în transhumanța lor au fost premergătorii numeroaselor drumuri practicabile pentru căruțele și caii ce au traversat munții.

Măreția naturii, a codrilor, a munților au sădit în sufletul păstorilor români dârzenia, eroismul, cutezanța de a înfrunța cu armele lor simple pe dușmanii din afară sau dinăuntru. Prin rădăcina lor străveche traco-dacică, înfiptă de milenii într-un relief unitar și armonios, de-a-lungul vremii în întâlnire cu alte seminții, păstorii români, răspîndiți cu turmele lor pe suprafața întregii noastre patrii, s-au simțit încă de la începuturi unii și aceiași, cu mîndrie, dârzenie și stoicism, înfruntînd furtunile veacurilor, păstrîndu-și unitatea de neam, limba, spiritul, obiceiurile, felul lor de viață.

Odinioară, munții noștri răsunau de versuri duiioase, împletite cu gingașe imagini, ce s-au păstrat în poezia noastră populară. În puține cuvinte, ea exprimă bogăția de simțire a pastorilor români, dezvăluindu-ne o viziune măreață cînd ascultăm: „Foaie verde de trei flori, / Ciobănaș de la miori, / Und-ți-a fost soarta să mîri“...

Fenomenul transhumanței este nelimitat în timp și spațiu; păstorii români au cutreierat și străbătut orice unghi al țării, în lung și-n lat, învingînd orice greutate.

Transhumanța păstorilor carpatini este un element de bază în istoria poporului român, fiind factor activ de unitate etnică social-culturală, geografică și economică, dezvoltînd în sînul poporului conștiința pentru înlăturarea iobăgiei, eliberarea de sub jugul turcesc și ideea unirii tuturor românilor.

Savantul geograf George Vîlsan, într-un studiu¹, îi arată pe păstorii carpatini transhumanți astfel: „Cutreierători seculari și pașnici de pămînturi, citindu-și drumul în stelele cerului, cu bîta ca armă, cu străvechiul cojoc ca scut și adăpost și cu turma de oi ca oaste, au coborît nu numai în cîmpiile ocolite de plugarii din jurul Carpaților, ci în toată zona de stepă, din jurul Mării Negre, trasînd drumuri noi prin împărăția ierburilor, deschizînd vaduri, ridicînd tîrle și odăi, descoperind valoarea unor pămînturi neprețuite și părăsite, întemeind sate“.

Mărginenii care s-au stabilit în Țara Loviștei, menționată într-un document din anul 1233, aparținînd voievodatului lui Seneslau, unul din puternicele nuclee prefeudale românești, precum și în alte județe

din Oltenia, au întemeiat sate, zidind biserici, cum este biserica din comuna Titirlești, județul Mehediți, unde, pe peretele din fața bisericii este zugrăvit un cioban care-și mîna turma de oi cu bîta, dedesubt fiind scris: „această biserică este făcută cu banii oilor“, pe pereții din ulei sînt cîrlanii, la intrare în biserică se află inscripția: „nu numai domnii și boierii se zugrăvesc în biserică ca fondatori, ci și ciobanii²“. Se menționează că depresiunea „Loviștei“ are localitatea „Cîineni“ cea mai mare așezare situată pe ambele maluri ale Oltului, cu o vatră foarte veche, cînd romanii au ridicat castrul — ale cărei urme se mai văd și astăzi —denumit „Pons vetus“, adică, podul vechi, recunoscînd evident prin aceasta, vechimea așezărilor dacice anterioare.

Se menționează că în Oltenia de vest toponomia pastorală agricolă este însă redusă.

Platforma getică a Olteniei și Podișul Mehedințului au avut cea mai statornică și omogenă populație din întregul spațiu cuprins între Carpați și Dunăre și, în consecință, forma cea mai dezvoltată de păstorit sedentar local, în continuitatea teritorială cu Hațegul, ținutul cel mai important al fostului sat dac.

Mocanii carpatini au adus în cîmpia Bărăganului, în Oltenia și Dobrogea și sentimentul hotărît patriotic, rara conștiință a rolului lor. Savantul istoric Nicolae Iorga consemnează documentar „că numai desrădăcinînd populația mocănească din Țările Române și Dobrogea pecetea lor va dispărea, căci mocanul nostru creează, face ctitorii, înțelegînd o lege nouă a neamului său și prin alte zidiri, decît casa lui unde locuiește acest pămînt“. Savantul geograf Simion Mehedinți, între altele, consemnează: „Înaintea deputaților care vorbesc în parlament, înaintea ziariștilor care scriu la gazete, a istoricilor care culeg fărîme de documente și a filologilor care scriu dicționare la Academie, unirea au făcut-o, veac după veac, marii învățători de la stîna care mînau oile la strungă, strecurau laptele în zăgîlnă, îl fierbeau în căldare, îl făceau caș, urdă, sau ce mai știau să facă, de la un capăt la altul al munților, acești minunați filozofi au lucrat sute și sute de ani închegarea limbii și la înfiriparea neamului românesc într-o singură unitate etnică“.

Reprezentanții mocănimii, ca un Bucur Osetan, Nicolae Secareanu, Tîrcă, Vorzea, Popeiș, Orjan și alții, cu aleasa cultură materială și spirituală au fost implicați în revoluția lui Tudor Vladimirescu și au plămădit și organizat alături de Avram Iancu revoluția de la 1848 pentru libertate și independență națională.

Numele acestor patrioți din trecut sînt clapete uriașe, clapete de bronz, redeșteptînd cerul conștiinței românești de pretutindeni. Anul 1848, an de flacără, a fost al libertății, al unității, al dreptății prin re-

voluție. Forțele negre unindu-se au atins vîlvătaia, nu însă și din sufletul marilor bărbați — mocani săceleni, — și din sufletul mulțimilor pornite atunci în sus, spre lumină, lumina ce astăzi este soare pentru cer și pămînt românesc.

Migrația păstorilor carpatini au ca arie geografică de răspîndire versantele Carpaților, cîmpia pînă la Dunăre și mare.

Drumurile păstorilor carpatini transhumanți converg spre obiective precise, unde găseau condiții bune de viață, fiind determinați în urma deposedării terenurilor de pășunat, împletită cu asuprașirea socială și națională.

Cele dintîi drumuri în Țările Românești și Dobrogea le-au constituit urmele măruntelor copite ale oilor mîinate către Dunăre și Mare, ridicînd în urma lor, nori de colb, după cum spun versurile lui Alecsandri: „bătut e drumul bătut, / drumul Bărăganului / de talpa ciobanului, / nu-i bătut de car și boi, / și de piciorușe de oi, / și de cîini tăpălăgoși / și de ciobănași frumoși“...

B I B L I O G R A F I E:

- Vasile Pîrvan, *Getica*, Buc., 1927, p. 651.
C. Daicoviciu, *Problema numărului geto-dacilor*, Cluj, 1934, p. 12.
A.D. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. II, p. 55; dr. doc. Ion I. Ghelase, *Mocanii*, 1937, p. 126 și *Păstorii români*, 1941, p. 128.
Prof. Gino Lupi, revista „L. Europe Sud Orientale“, 1971
Prof. doc. Ion I. Ghelase—Săcele, *Continuitate de limbă și viață traco-dacă*, *Săptămîna*, 26, II. 1971.
Prof. Gh. Ștefan, *Formarea limbii și a poporului român*, 1962, p. 14.
Acad. Prof. Ștefan Ștefănescu, în „Magazinul“, 582/1962.